

# Megmondani az igazat

## Gerilla művészet és társadalmi elköteleződés Máltán

**Margerita Pulè, Milosh Raykov, Raphael Vella, Karsten Xuereb, Kristina Borg** Máltai Egyetem

Telling the Truth: Guerilla art and community engagement in Malta című írásának szemléző fordítását Gaul Emil készítette

### **Közösségi elköteleződés egy alkotó művészeti projektben**

*Batman Gżirjan*, amit lazán Gżira-i denevérnek lehet fordítani egy Kristina Borg által vezetett résztvevő művészeti projekt volt. A projekt arra biztatta a résztvevőit, hogy próbálják meg kifejezni érzéseiket a környékükről, szomszédságukról és arra bátorította őket, hogy hozzák nyilvánosságra az ellenérzéseiket a városuk kereskedelmi célú kizsákmányolásával szemben. A projekt bemutatta, hogy milyen gyors változás következett be Gżiraban, különösen a partvidéken, és hogyan befolyásolta a lakók életminőségét. A workshop és különösen a záró előadás középpontjában a privatizáció hatásának, a hosszú távú építkezési láznak, és a túlnépesedés, a lakosság kicserélődésének a város életre gyakorolt hatásának megfogalmazása állt. A nagy zajjal, légszennyezéssel járó építkezések és útépitések, a lakóövezetek szórakozási negyedévé válása, valamint a kereskedelmi érdekekkel szembeni tehetetlenség érzése került felszínre, mindemellett az is kiderült, hogy a helybeliek büszkék szeretett városukra.

Ennek a kutatásnak az eredményei, a lakosság tapasztalataival egybehangzóan azt igazolták, hogy a környezetszennyezés Málta egyik elvitathatatlanul súlyos problémája. 2017-ben például az EU-ban a legtöbb polgár (26,5%) Máltán nyilatkozott úgy, hogy szennyezésnek és más környezeti problémának van kitéve (Eurostat, 2019). Gżira partmenti szigeteinek levegőjét nagy mértékben szennyezi a vízi szállítás (The Malta Independent, 2021). A partmenti építkezések lerombolták a hagyományos tengerparti miliót, emellett kisajátításokkal megfosztották a lakosokat a közterektől (Arena, 2019). A horgászok és kishajósok fenyegetve érezték magukat a nagyléptékű fejlesztési programoktól (Times of Malta, 2019). A fent említett esetek nyomán tanulmányok készültek a máltai Környezeti Igazságossági Index kidolgozásához, amelynek keretében vizsgálták a szennyezés mértékét, és olyan kérdéseket, mint a túlfeljesztés, továbbá adatokat szolgáltatottak a tényekre alapozott döntési mechanizmusokhoz, és bizonyos körzetek hatástanulmányaihoz, végezetül a környezeti és szociálpolitikai területek integrációjához (Conrad & Galdies, 2020).



1. kép. A résztvevők az egyik műhelyfoglalkozáson



2. kép. Az egyik résztvevő egy performansz alatt felmutat egy táblát

A lakosok részvételével végrehajtott művészeti projektek nagy mértékben járultak hozzá ahhoz, hogy reflektáljanak az emberek az őket érő környezeti hatásokra (például, Kang Song & Gammel, 2011). Összefoglalóan kijelenthetjük, hogy a Batman Gżirjan nagyon is lényeges fóruma volt a máltai emberek súlyos társadalmi és környezeti problémáinak megvitatásának, egyben bebizonyította, hogy a művészet a problémák azonosításában, átélésében és a megoldás irányába tett lépésekben igen fontos szerepet játszik.

#### **A tengerpart lakói és a horgászok egy kikötővárosban**

A projekt két legfontosabb résztvevő csoportja a helyi lakosok és a horgászok voltak: Gżira korábbi és mostani lakosai, és azok, akik gyakran megfordultak a környéken. A kutatók felvették a kapcsolatot a part menti és távolabbi vizek halászaival is. A verbuválás a NGO Flimkien Għal Ambjent Aħjar (FAA) segítségével és a közösségi nyomásgyakorló szervezet az Inħobbu l-Gżira (Szeretjük Gżirát) közreműködésével folyt. A többiek személyes kapcsolatok révén kerültek a csoportba, például a résztvevők hozták a barátait. A válogatás során a kutatók a nemek, az életkorok és a szocioökonómiai háttér kiegyensúlyozott jelenlétére törekedtek. A többség '60-as, de néhány '30 - '40-es is bekerült a csoportba. Annak ellenére, hogy a környék elég vegyes lakosságú, az összes résztvevő máltai eredetű volt.

#### **Polgári szerepvállalás és résztvevő művészeti alkotás**

A Batman Gżirjan project a résztvevők aktív közreműködésével valósult meg. Az online és személyes jelenléttel lebonyolított beszélgetések és műhely foglalkozásokban a résztvevők és a művészek egy sor „gerilla akciót” hajtottak

végre befejezéséig meg egy kis előadást tartottak a szűk körű hallgatóságuknak.

A projekt a külön csoportban dolgozókat egy közös megbeszélésre hívta össze, ahol megbeszélték a tengerpart vidékéről kialakult benyomásaikat, a látvány, a szagok és hangok felelevenítésével. Az első csoport műhelygyakorlat az emlékek összegyűjtésével kezdődött, a környék átalakulásáról, annak hatásáról a lakosságra, és az első reakciókról. A résztvevőknek dokumentálni kellett a tengerpart átalakulását, ahogyan azt ők a mindennapjaikban megélik, olyan egyszerű feladatokkal, hogy hangfelvételeket, videókat, rajzokat, fényképeket, feljegyzéseket készítenek például arról, amit az ablakból látnak, vagy szerkesztenek egy újságot. A járvány alatt a művészek újszerű kapcsolattartási technikákat javasoltak a résztvevőknek, úgymint kézzel írott naplóbejegyzéseket küldtek postán, és arra bátorították a résztvevőket, hogy használják a mobil telefonjukat, csináljanak fénykép és videó felvételeket. A kutatócsoport üléseit videóra vették a művészek, így leolvashatták róla, hogy mitől aggódnak a többiek, és ötleteket gyűjthettek a záró előadáshoz.

A projekt második szakaszában a résztvevők a befejező aktus aktív közreműködői lehettek. Bemutatták nekik a közösségi művészet, a performance műfaját és az együttműködés különféle formáit. Már a kezdetektől fogva csináltak valamit, például plakátokat akasztottak ki a városban, üzeneteket és levelezőlapokat küldtek a helyi és országos döntéshozóknak, köztük politikusoknak. A záró performance témáját is közösen találták ki.

A plakátok és levlapok szövege például „EL A KEZEKKEKEL GŽIRA-TÓL” vagy „MEGŐLI GŽIRA LELKÉT” az építkezések figyelemfelhívó fekete – sárga és vörös színével készültek, és a téglarakásokra akasztották ki.

A résztvevők a projekt befejező részében újra találkoztak, próbákra jártak, aztán persze a performanszon is együtt voltak, amit meg kellett néhányszor ismételni. Az előadásban volt egy „véletlen” betét, amikor is a sétány hallgatóságából valaki (egy résztvevő) közbeszól, aztán monológok következtek a városról, történeti ismertető egy-egy épületről, a transzparenszekhez fűzött magyarázatok, és főként az egyéni megjegyzések tették személyessé és emlékezetessé az előadást. Végül a hallgatóság tett egy kis kört egy hagyományos máltai hajón, ahonnan egy szöveget hallgatva tekinthették meg a városkát. Befejezésül szinkronúszók bemutatójára került sor, akik befejezésül kavicsokat adtak a nézőknek, hogy jókívánásokat írhasanak rá a városnak.

A projekt legvégéig szinte az összes résztvevő együtt maradt. Azonban, és ezt érdemes megjegyezni, néhány zárkózottabb ember nem akart szerepelni, míg másokat a családja csitította, hogy „ne szólj szám, nem fáj fejem”. Az egész projekt csak néhány hónapot vett igénybe 2021 elejéig. A járvány csak annyiban korlátozta a munkát, hogy nem tudtak személyesen találkozni, csak később a helyi közösségi házban. A performanszt is csak szabadban és csak kisebb csoportok előtt lehetett előadni.

### A közösségi esemény értékelése

A résztvevőktől, a hallgatóktól és a Gžira-i járóelőktől gyűjtött adatokat mind kvalitatív, mind kvantitatív módszerekkel értékelték. A projektet vezető művészek megjegyzésekkel ellátott naplót vezettek az eseményekről. A projekt résztvevőkre gyakorolt hatását a munka előtt és után felvett nyílt végű kérdések kiegészítésével, megválaszolásával vizsgálták, és a projekt elején felvett fókusz csoportos ülésen elhangzottakkal. A foglalkozások párbeszédeit eleinte rögzítették. A performansz hallgatóságra gyakorolt hatását az előadás után kiosztott kérdőívekre adott válaszok alapján értékelték. Gžira-i tengerparton sétáló polgárok és turisták véleményét szintén kérdőívvel mérték, így nagyobb és szélesebb korosztály véleményét, előítéleteit ismerhették meg.

Az átfogó értékelés kimutatta, hogy az eltérő elkötelezettségű résztvevők a helyi környezet és társadalom változásainak különböző szintjére voltak képesek reflektálni, azt világosan kifejezni, úgy optimista, mint kritikus hangnemben. A résztvevők arra panaszkodtak, hogy elveszítik a közterületeket, és hogy nincs a településnek városképileg védett övezete. Egy ülés során az egyik résztvevő azt mondta: „*Most el fogják venni az egyetlen kertünk egy részét azért, hogy benzinkutat építsenek oda. Sajnos Gžira jövője egyáltalán nem rózsás szerintem. Lehet, hogy azt gondolják most, hogy milyen negatív ez az ember? Mi mindig kritikusnak tűnünk. Közben mi csak az igazat mondjuk el.*” Egy másik résztvevő a közterületek privatizációja miatt panaszkodott „*arra kényszerítene, hogy együnk, vagy igyunk*”



3. kép. A hallgatóság kavicsokra üzeneteket ír fel, mielőtt hajóra szállnának

*valamit, azért, mert a helyhatóság kiadta a helyet, hogy valaki hasznat húzzon belőle, amikor csak a tengerparton szeretnének üldögni.* Ezek az észrevételek kiegészítették azokat, akik visszaemlékeztek a múltra, amikor a várost egy szűk közösség alkotta, kis üzletekkel, foci pályával, és a lakók egymással azonosult. Ugyanakkor a közelmúltban bekövetkezett változások, úgymint a multikulturális csoportok megjelenése, és a világ minden tájáról származó gyorsbűfék megnyitása hozzá tartoznak Gzira új identitásához. A kutatás értékelése szerint a járóelők úgy érezték, hogy Gzira közössége nem mond a városi fejlesztésekre (83%), és nem szeretik az építkezések okozta változásokat (73%). Mindezek ellenére a résztvevők többsége tervezi, hogy ha lesz lehetősége, újra meglátogatja Gzira sétányát (78,5%) és a turisták további 19%-a tervezi, hogy újra eljön Gzira-ba. Egy kicsit kevesebb turista (62%) nagyon ajánlaná a Gzira-i sétány meglátogatást másoknak, míg további 22% csak valószínűleg ajánlaná a barátainak.

A hallgatóság nagy részét megérintette a performansz (88%), és úgy érezte, hogy a performansz révén gyarapodtak az ismeretei a közösségi terek regenerációjával kapcsolatos témák körében (98%). Sok látogató, turista úgy vélekedett, hogy ez a performansz megváltoztatta az attitűdjét a köztetek tiszteltlen megváltoztatása miatt aggódó közösségek iránt (82%). A látogatók kifejezetten jó produkciónak minősítették a performanszot (98%), és bíznak benne, hogy az olyan performansz, mint ez táplálja az emberekben a patriotizmust a kötődést a köztetekhez (96%). A hallgatóság nagy többsége (84%) úgy vélekedett, hogy a társadalmilag elkötelezett művészet képes befolyásolni a döntéshozókat, és bízik benne, hogy a Gzira-i performansz javítani fogja a beruházások által fenyegetett környék biztonságát és jövőjét (89%).

A művészi produkció megnézése után megkérték a hallgatóságot, hogy jelölje a tetszését egy hét fokú skálán. A performansz értékes volt (5.7), eleven (5.3) érdekes (5.1), erőt sugárzó (4.9), felbátorító (4.4), és bizakodó (4.2). Ezzel szemben a résztvevők az előadást elfogadhatónak érezték (3.9), és úgy találták, hogy a közösség összetettsége a legkevésbé pozitív érzés (3.5). A hallgatóság az előadás után elég egyhangúan azt válaszolta, hogy biztosan (75%), illetve valószínűleg (25%) részt vennének az ehhez hasonló előadásokon. Hasonlóképpen a hallgatóság 81%-a biztosan ajánlaná 19% pedig ajánlaná másoknak a részvételt.

A felmérés adatai nagyon konzisztensek voltak: a résztvevők többsége aggódott a zajtól szennyezéstől, túlnépesedéstől, a lakókörnyezet romlásától, és amiatt, hogy a polgárok nem nyilváníthatnak véleményt a nagy beruházások engedélyezési eljárásáról. A résztvevők majdnem egyhangúan úgy nyilatkoztak, hogy a társadalmi elkötelezettségű művészeti projektek ki tudják fejteni a környezetükkel kapcsolatban érzett aggodalmaikat és elősegítik a polgárok és a döntéshozók érdemi párbeszédének kialakulását, továbbá jelentős érzelmi hatást gyakorolnak és megerősítik a közönség ellenőrizetlen beruházásokkal kapcsolatos attitűdjét. Miután a projektet végeredményben a résztvevők irányították, a performansz a városi polgárok aggodalmát, elkötelezett, környezetüket

féltő gondolatait fejezte ki. A gerilla akciók – a művészek által szervezett akciók, a plakát ragasztások és a levél küldések a lakosok és helyi lakosok véleményét közvetítették. A művészet alapú kutatás eredménye világosan mutatta be, miként gyarapodott a résztvevők kifejezőkészsége a műhelyfoglalkozások hatására.

### **A közvélemény figyelembevétele**

A kutatók legjobb tudomása szerint a mértéktelen beépítés ellen fellépő művészeti projektek közül kiemelkedik az AMASS projekt tudatos, és szakszerű művészeti módszertanával. A Gzira-hoz tartozó Manoel szigeti ellentmondásos föld-kisajátításokra az NGO szervezetek hívták fel a figyelmet, amelyek így országos üggyé váltak. A kultúrának, és a művészetnek és a társadalmi életre gyakorolt hatását vizsgáló feltárás, és az AMASS projekt által értékelt egyéb tevékenységek egy olyan kutatáshoz vezettek, amely a helyi megfigyelésekre épülő helyi kezdeményezéseket állította a középpontba. A közösségi terekre fókuszáló akciók, interakciók és reflexiók kerültek a gondolkodás látókörébe. Ez a nézőpontváltás a szabályozást a jólét, a fejlesztések, a személyközi kapcsolatok hosszútávú és hatékony javításának irányába mozdítja el. Lényeges leszögezünk, hogy ez a kutatás is kimutatta, hogy a kulturális élet nem vizsgálható önmagában, elszakítva a közösség és a környezet kontextusától.

Gzira esete sajátos abból a szempontból, hogy mivel nincs központi főtere, ezt a szerepet a tengerparti sétány tölti be, ez a lakosok találkozási helye. Néhány, a kutatásban résztvevő személy azt javasolta, hogy a tengerparton helyezzenek el padokat, amelyeken üldögélve gyönyörködni lehet a tenger látványában. Összefoglalóan, a kutatás alapján megállapítható, hogy Gzira városközpontjának, a városi polgárok közösségi terének, a tengerparti sétánynak a kisajátítása, magáncélú hasznosítása, sérti a város és lakóinak érdekét, és olyan szabályozásért kiállt, ami megállítja és lehetetlenné teszi a közérdek ilyen súlyos csorbítását.

### **Összefoglalás**

A többhetes műhelyfoglalkozásokon gondolatokat, történeteket, emlékeket és tapasztalatokat mondtak el egymásnak a résztvevők. Aztán gerilla akciókba kezdtek művészi eszközökkel: plakátokat készítettek és helyeztek ki, levélapokat írtak és küldtek (mail art), amin „szólj hozzá” típusú megjegyzések szerepeltek. Ezekben az egyszerű akciókban könnyen részt tudtak venni a jelentkezők és egyúttal felkészültek a nagy záró performanszra.

További kutatásokra van szükség, amelyekben elemezni lehet a magánbefektetések és a köztetek és használóik, a közösség tagjai között keletkező feszültséget. Egy egyszerű példán a résztvevők megértették, hogy például egy kishajó tulajdonos horgász számára milyen veszteségeket okoz a kikötőhelyek kisajátítása, ami a horgász életének megkeserítésén túl ellehetetleníti a kishajó építést (*frejgati*) és más hagyományos szakmák művelését is. A város közös emlékezete, tapasztalatai, történetei Gzira örökségét alkotják, és talán néhány elemük megmenekülhet, mielőtt teljes mértékben eltűnnek és feledésbe merülnek.

**Hivatkozások**

Arena, J. (2019). Gżira creek turns milky white as lido construction waste sullies waters. *The Times of Malta* (23<sup>rd</sup> December). <https://timesofmalta.com/articles/view/gzira-creek-turns-milky-white-as-lido-construction-waste-sullies.759206>

Conrad, E. & Galdies, C. (2020). Developing an Environmental Justice Index for Small Island States: The Case of Malta. *Sustainability*, 12(22), 1-20. DOI:10.3390/su12229519

Eurostat (2019). 14% of EU citizens report exposure to pollution. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190905-1>

Kang Song, Y. I. & Gammel, J. A. (2011). Ecological Mural as Community Reconnection. *The international journal of art & design education*, 30(2), p.266-278. DOI: 10.1111/j.1476-8070.2011.01696.x

The Malta Independent. (2021). Updated: Air pollution reaches ,shocking levels' in Grand Harbour. (25<sup>th</sup> October). <https://www.independent.com.mt/articles/2021-10-25/local-news/Air-pollution-reaches-shocking-levels-in-the-Grand-Harbour-6736237806>

Times of Malta. (2019). *Gżira's amateur fishermen fear ,trauma and grief' if Manoel Island project goes ahead.* (2<sup>nd</sup> March). [Gżira's amateur fishermen fear ,trauma and grief' if Manoel Island project goes ahead \(timesofmalta.com\)](https://timesofmalta.com/articles/view/gzira-amateur-fishermen-fear-trauma-and-grief-if-manoel-island-project-goes-ahead.759206)



4. kép. Szinkronúszók és a hallgatóság a hajókon